

Les paraparèmies d'Antonin Artaud

Visat núm. 16

(octubre 2013)

per Carles Hac Mor

Artaud és un fanal nihilista en la foscor del seny.

Passi el que passi, Artaud sempre fa llufa.

Només en la incomoditat del seu cos, Artaud pot doblegar el seu mal fins a fer-lo coincidir amb l'hexagrama místic de Pascal, amb la flor blava de Novalis. El pa no té cames i fa caminar; i Artaud fa tothora un pa com unes hòsties. I aquest pa és el seu pensament màgic, la seva rebel·lió contra el cos, contra la condició humana, contra la natura, contra la societat, contra la idea de Déu i a favor del desig i del desvari.

Pascal i Artaud són els dos ulls de la mirada estràbica de la cultura a França. Artaud s'arrossega entre els àngels caiguts, no coneix la resignació.

Els dimonis d'Artaud agredeixen la voluntat de divulgació! Només li cal, a Artaud —que és un dispensador d'orella alta—, un enunciat anunciat i prou: el seu Teatre de la Crueltat.

Oh figuera dels evangelis esborrats amb la saliva dejuna de l'Anticrist cridat per Artaud, que fa de la garra pota. Fa mil·lennis que Artaud va ressuscitant.

Toixament, Artaud s'indigna contra la mort davant un auditori que se l'escolta bocabadat, sense capir-ne gran cosa. I llavors comença de bo de bo la gresca: tot el poble surt de les cases per afegir-se a l'avalot que es va congriant.

La falsedat del mariner en hores d'insomni. Artaud se'n fumerà de la galeta i del mariner. S'acomiada de l'hivern al pic de l'estiu. La missa com a sacrifici és una de les relíquies més precioses del passat-present-futur de la humanitat. Hi és tot. Representació simbòlica absoluta: ingestió de Déu, teofàgia. Els asteques també menjaven pa sacramentalment, com a cos d'un déu. El ritual màgic de la transubstanciació —estès a l'Índia antiga molt abans del cristianisme— com a prolongació de l'antic sacrifici d'un déu o persona divina per menjar-se'l comunitàriament: comunió caníbal. A Mèxic, els missioners espanyols restaven astorats per les similituds del cristianisme amb aquelles religions cruels.

A la Companyia de Jesús devem l'educació dels dirigents i ideòlegs de l'extrema dreta anticatalanista de la monarquia postfranquista. Déu sempre ha estat col·laboracionista. Artaud és l'alumne rebel dels jesuïtes. Arrenca el bull. El sacerdot asteca matava una imatge del déu Huitzilopochtli, li treia el cor i el rei se'l cruspia; i la resta de la imatge, a bocinets, era menjada per tothom.

Hi ha autoprohibicions que, paradoxalment, desprohibeixen; i Artaud ho sap. Artaud, en lliurar-se a la reivindicació de l'incest, posa en qüestió el lligam entre les formes, com Job: el seu esternut fa brillar la llum, i els seus ulls són com les parpelles de l'aurora; de la seva boca, n'ixen flames; de les seves orelles, s'hi escapen guspises de foc; els seus narius fumegen com una olla que bull tota calenta; el seu alè encén els carbons, al seu coll resideix la força i al seu davant salta l'angoixa.

Cruïlla dialèctica on s'aturen totes les contraposicions a fi de transformar-se en els automòbils deformats per la velocitat que esmenta amb fàstic Artaud. Els textos d'Artaud són plens de saba ascendent o bruta, que conté les sals minerals absorbides del sòl, mentre que per les pàgines de la literatura, normalment hi circula saba descendent o elaborada.

Per Artaud, el fons de la religió cristiana consisteix, si fa no fa, a anar a missa per assaborir el déu Jo amb tot el suport obscè de la pesantor fàl·lica d'una llengua que resa com si de l'alè del pit del devot fes brollar luxuriosament la seva llet tot gaudint d'aquesta ejaculació submística.

La policia de Dublín va repatriar Artaud perquè aquest mancava de recursos i manifestava una gran exaltació. Artaud es referia a sa germana com a aquesta persona que pretén ser ma germana. Pares i germans no existeixen, per Artaud.

Artaud va acabar escrivint palets, fent ratlletes arrengrerades en uns quaderns. Mena de delírium trèmens d'un boig emmetzinat de begudes adulterades; pràctica subversiva, la d'Artaud, pel que fa a les regles gramaticals establertes. L'ordre és lògic; la lògica és coherent; la congruència és idealista; la perfecció és feixista.

Al film *La Passion de Jeanne d'Arc*, de Carl Dreyer, la cara d'Antonin Artaud és el darrer rostre humà que Joana d'Arc veu abans de morir cremada.

L'actor, per Artaud, ha de sobrepassar els límits de la interpretació fins al punt de deixar de ser actor. Marat interpreta Artaud, i no pas a l'inrevés, al film *Napoléon*, d'Abel Gance.

Diu Artaud: vivim imaginàriament una altra vida sobreposada a d'altres vides imaginàries que igualment vivim. Duent al màxim el xivarri i donant l'espectacle dels vòmits, que tant s'assembla a l'agonia, Artaud compareix carregat amb una saca i no cal dir què passa: desregulació de costums. No vol treballar amb significats; fa entrar la cabota pel clau i no pas el clau per la cabota.

Diu Artaud: em vaig morir i per això estic ple de feresa. Fer-ne l'autòpsia? Desordres amb desigs, doncs, que s'escampen i que ho fan anar tot en orris. Per Artaud, aquest és l'objectiu del qual, com a meta, cal desdir-se'n. No hi ha finalitat; no hi ha revolució; hi ha un teló que, en obrir-se, esdevé flames que cremen l'escenari. Alguna cosa hi passarà durant l'incendi.

Se l'hi passeja un nu pel cap. La dicotomia entre pessimisme i optimisme fa més que res nosa a la significació. Vol trobar l'antítesi de les paràboles del caganer del pessebre i de les finestres per les quals entren avars a grapats. Hi ha una escriptura —que es divideix en moltíssimes, tantes com individus— que encara no ha estat inventada. No admet noms ni precedents, mal que els té. Esmentar-los suposaria encartonar aquesta escriptura des de la seva concepció.

Diu Artaud: que hi hagi una altra gran contestació! Com quina? Com cap. La cultura —que és necessària— és un llast, suposa una motxilla que ens tira per terra, endavant quan baixem del cim, i endarrere quan hi pugem. De quin cim? Més aviat d'un clot. De cap al clot, i de cul al cim. I havent menjat i depositat tot el que duu a la motxilla, de cop li vindrà la il·luminació, i l'apagarà a l'acte.

Que la divisió del subjecte sigui il·limitada, fins i tot si el límit de la intel·ligibilitat hi es assolit de seguida, digerible com el vent dels bunyols. Un mateix acaba essent un pes mort.

Els desideratums inassolibles d'Antonin Artaud i la culminació de la seva glossolàlia —l'idioma inconnex que es presenta en estats hipnòtics i psicopàtics, en els èxtasis i en situacions mediúmiques— ens ensenyen la mesura patològica d'un deliri assumit fins a conseqüències absolutament il·lògiques. Artaud voldria que tot acabés sense haver hagut de pensar, ja que el pensament és paralitzador; ell apel·la a la dimensió inconscient del lector, i ho fa amb síl·labes.

Poema impossible, la vida d'Artaud. El cos, sota la pell, és una fàbrica rescalfada, i, per fora, titil·la amb tots els porus rebentats.

Artaud: cal acabar amb la literatura. Kafka, Mallarmé, Bataille i tants d'altres es buiden per descosits dissimulats; Artaud no: ell fa de cos a la impensada i peti qui peti.

Tostemps ha tingut el cap en un altre lloc, Artaud, en l'enlloc, que és on li pertoca de tenir-lo: hi ha una lucidesa, escriu, que cap malaltia no m'arrabassarà mai. Artaud sent que es va acostant a l'àpex de l'òrgan de Déu on se substativitz la prostració de la humanitat, i encara no en té prou, d'haver-la ballat magra. Un suïcidi espiritual que Artaud porta a les seves darreres conseqüències.

Agosarats, podríem arribar a conjecturar que l'actitud vital i intel·lectual d'Artaud és un efecte —en forma de reacció— de la seva lectura de Pascal. I suposant que no n'hagués llegit ni una ratlla, l'efecte hi podria ser igualment: hi ha autors que molta gent sap què diuen i com ho diuen sense haver tingut mai a les mans cap llibre d'aquests escriptors tan familiars.

Artaud feia anar més el preconscient que no pas l'inconscient. Artaud treballava per tal que la fi del món fos imminent. I així fou. Però el món, després d'acabar-se, va continuar el seu curs, amb Artaud nedant-hi contra corrent.

Artaud redacta endut per impulsos: assumeix els seus desordres quotidians i mentals, i en raja l'escriptura i aquesta genera encara més desori. És artaunià, el no, i el sí és l'acceptació de la realitat. En ser artaunià, el no, el podem llegir com a si condicional a condició de no traduir-lo per sí afirmatiu. No —és a dir, sí— vol dir sí, o sigui, no. El corol·lari és indefectiblement no. I la paròdia del no ens reafirma encara més en el no. No hi ha cap sí que pugui ser Sí i, en contrapartida, tots els *nos* es poden convertir en No. Caldria mixturar els *sis* i els *nos* en uns no però sí o sí però no, els quals ens engegarien al botavant el discurs amb un Sí —no gens ètic— a les coses estables i acceptades. Al darrere de les afirmacions hi ha, ineluctablement, una tira sens fi de negacions d'una sens fi d'affirmacions que, a llur torn, tenen al darrere una sens fi de negacions que oculten el Sí com a catedral del nihilisme vitalista, ple d'humor mancat d'ironia, irònicament sigui dit, i visca la paradoxa. El no d'Artaud és molt a la vora del penya-segat dels *sis*, on l'inconegut i allò misteriós són la conclusió i l'inici de tot, on hi ha el nom dels noms.

Artaud percep els racons de la pèrdua. És molt pelut d'arribar a no capir res. Tot just des d'aquest estat d'inòpia hom pot pujar el primer esglaó del desconeixement. Diu Artaud: tota escriptura és immunda; són uns porcs aquells per als qui les paraules tenen un sentit, aquells qui són esperit de l'època i que han classificat els corrents de pensament, aquells que fan cridar pàgines dels llibres, que remenen ideologies. L'escriptura d'Artaud, que és paraparèmica, és el no-art de dir talment les coses: 1r., que aquells a qui parlem només puguin entendre-les amb molt d'esforç i no gens de plaer; 2n., que no s'hi sentin atrets, de manera que el propi interès els porti de mala o bona gana a deixar de reflexionar; 3r., que acabin veient que no hi ha res a entendre. Cal ignorar aquells qui ens volen entendre i que seran forçats a rendir-se a l'evidència que tot és palès en l'instant en què hom comprèn que res no és evident. Hi ha un no radical a l'espectacle i a la professionalitat. Qualsevol professional de qualsevol cosa és un putrefacte.

Cap precisió ni eficàcia: anar extraient idees amb tanta força com la fam. Els camins són rius que retrocedeixen i que ens porten allà on no volem anar. Si no volem anar enlloc, qualsevulla camí ens hi portarà, però ens el podem estalviar. L'enlloc som nosaltres mateixos; i això no obstant, no és pas dins nostre, l'enlloc, és fora i lluny, tan lluny que no hi podrem arribar mai, perquè nosaltres som ells i no sabem qui són ells, ni ells saben qui som nosaltres.

Artaud representa la fatalitat que l'elegeix per posar en perill el principi de vida. En les seves cartes

anomenades conjugals, Artaud refà les peripècies antisentimentals —ell en diu antisexuals— de qui no vol lligams afectius, simplement perquè li fan notar el pes dels nervis, sobretot a les cames, i més si aquestes les té com les d'un ciclista, sense greix.

L'Artaud més interessant és el més simple i directe, infantil fins i tot, un Jarry escindit pel desig de desig. Aquest metadesig produeix allò irreal, allò que, d'acord amb Deleuze-Guattari, és l'autoproducció de l'inconscient. El pesanervis d'Artaud suposa l'existència d'allò desqualificat i no anihilat per Déu, que no mata mai cap dels éssers que ha creat, car els envia tots a la Vida Eterna. Un huracà separa el pesanervis de la seva estimada; aquest vent tan fort ha estat provocat pel pesanervis. Artaud utilitza la metàfora com si fos un drap brut que emporca encara més la superfície que hom vol netejar. Aquesta superfície ja no és la del text, en Artaud, que fa com aquell qui no vol que sigui rentat el drap no pas perquè les metàfores desapareixerien, sinó perquè no podria embrutar més la superfície, que és allò innombrable per tal com és Déu. L'innombrable és així mateix la pesta de què escriu Artaud.

Antonin Artaud és la imatge de totes les contradiccions humanes obertes de bat a bat a tots els vents herètics. Més val no fer imatges literàries amb Artaud. Ell és una mostra d'antilitertura.

Guaiteu-lo, com deixa anar que, sota l'acció del flagell, els quadres de la societat es liquen, que l'ordre s'ensorra, i que fóra difícil de dir per què és tan total la impressió de desastre que es desprèn de la lectura de Pascal, que no té sentit de l'humor, que desconeix el poder de dissociació física i àcrata del riure, l'impuls d'anarquia pregona que constitueix la base de tota poesia.

Amb incongruències, Artaud compon la fesomia d'un mal que forada l'organisme i la vida fins a l'esqueixament i a l'espasme, com un dolor que, a mesura que creix en intensitat i s'enfonsa, multiplica les seves humors i riqueses en tots els cercles de la sensibilitat. En comparar la pintura de Lucas de Leyde amb la descripció que en fa Antonin Artaud, hom veu que una pila de detalls han estat inventats per ell. És com si creés una nova escenificació del tema.

Artaud remet a l'home provisor, fins diria a l'home-carronya, a qui tot put a decadència i a pus. I quan amb Artaud ens pensàvem haver arribat al paroxisme de l'horror, de la sang, de les lleis ridiculitzades, de la poesia que consagra la revolta, ens veiem obligats a anar encara més lluny en un vertigen que res no pot deturar. Artaud afirma l'humor, en la seva accepció d'alliberació integral, d'esquinçament de tota realitat en la consciència, de quelcom d'inquietant i de tràgic, d'una fatalitat ni feliç ni desgraciada, difícil de formular.

L'hàlit poètic tendeix sempre a una mena d'himne a l'anarquia gatzarosa, a la insubordinació total, a una desagregació radical de la realitat. És l'embriaguesa intel·lectual dels germans Marx —lloats per Artaud— que excedeixen els marges fàcils i còmics de la significança del mot humor. La comicitat i l'humorisme no fan sinó introduir l'humor com a creació filosòfica.

Amb Artaud, els darrers vius s'exasperen; el fill, fins aleshores virtuós, mata el pare, la mare i els germans; tothom és sodomitzat pel proïsme; el luxuriós esdevé pur. Artaud (si fa no fa, i si no fa, igualment fa, i fa fins i tot més enllà d'Artaud): en qualsevulla cosa hi ha prou detalls perquè hom la compregui; precisar-los fóra malmetre'n la poesia de la cosa.

Establerta la pesta en una ciutat, són enceses fogueres per cremar-hi els morts; cada família en vol tenir la seva, de foguera; més endavant, la fusta, el lloc i la flama es fan escassos i hi ha lluites al voltant de les fogueres, aviat seguides d'una fugida general, car els cadàvers són massa nombrosos; ja els morts omplen els carrers en piràmides que s'esllavissen, rosegades a les vores per bèsties; la pudor s'expandeix per l'aire com una flama.

Creença en l'encarnació temporal: certes persones són posseïdes de tant en tant per un esperit o deïtat; tremolors convulsives, sotragades de tot el cos, mirades extraviades, bromera per la boca, frases incoherents. Com més reconeguda sigui la figura d'Artaud, més desvirtuada restarà. Perquè ell i la seva obra no aporten res de socialment positiu ni de culturalment creatiu. Apuntaríem —tot traint-lo— que fou un nihilista que negà i renegà per afirmar la seva follia, i que no va fer sinó donar —en una escriptura que desplaça la literatura— obres mestres del seu dolor per la impossibilitat de realitzar els seus enunciats ucrònics. La seva actitud —personalíssima— suposa una incoherència tan radical que, a través de paradoxes, esdevé coherent per caure en la incongruència més subjectivista, la qual acaba essent elevada a la més sublim rebel·lia en rebaixar-se ell a la més infantil rebequeria contra el seny. Les obres d'Artaud no poden agradar ningú, són antiobres, no han estat fetes per agradar.

No predicava pas contra una classe social a favor d'una altra, no proposava una revolució, ni tan sols una mutació, que sabia que era impossible: aviat farà setanta anys que anà de París a Irlanda a provocar la fi del món i així vèncer d'una vegada per totes l'Anticrist. Tres mesos després de començar la seva antievangelització, l'Anticrist —Artaud— fou vençut, no gens concloentment, per ell mateix: repatriat a la força, l'internaren en un psiquiàtric. Ja no deixaria mai de viure en manicomis, la qual cosa no és pas un demèrit —una taca, en diran els benpensants—, ans més aviat és una bona credencial que li dignifica el currículum vital i literari.

El seu Teatre de la Crueltat és un desideràtum inassolible. La figura d'Artaud és la utopia oberta a l'automatisme psíquic. Lectura d'Antonin Artaud: al teatre que volem fer, l'atzar ho serà tot; no tenim por de cap fracàs, de cap catàstrofe; tot hi haurà de ser entès en un sentit immediat, sense transposicions; tot haurà de ser pres no pas pel que representa, sinó pel que és en realitat; tot pertanyerà a la il·legibilitat i a la fascinació magnètica dels somnis, tot hi serà intel·ligible, ningú no hi entendreà res; a partir d'això, el teatre serà veritablement una acció, sotmesa a totes les sol·licitacions i a totes les deformacions de les circumstàncies: l'atzar hi retrobarà els seus drets; els espectadors no podran tornar a veure mai més el mateix espectacle; el nostre teatre no vol il·lustrar la vida, la vol mostrar; volem trencar amb el teatre considerat com un gènere, *volem contribuir a la ruïna del teatre*, a l'humor i al riure absolut; els sentiments poètics hi seran denunciats, combatuts i, sobretot, ignorats: l'espectador en sortirà sense riure ni plorar, com quan surt de prendre un tallat en un bar.

Hem llegit una petita mostra de l'Artaud avantguardista, que defensava la seva barraqueta, ecs!, la seva concepció d'un teatre nou que, els anys vint, s'avançava al seu temps, anunciava els anys seixanta i setanta i el segle XXI, però encara era teatre, era espectacle. Passada l'experiència del Teatre Alfred Jarry, Artaud ja no defensa cap barraqueta i propugna el no-espectacle, esdevé tot un altre, amb tots els defectes del món i més i tot, per sort. La utopia literària d'Artaud és la ratlla que es comença a rescriure tan bon punt s'enceta. *Ventre cremat o La mare folla*, drama d'Antonin Artaud: en una foscor gairebé total, un home jove mou cap endavant i cap endarrere una cadira tot pronunciant frases misterioses. El mite Artaud ho és, de mite, perquè va acabar negant-ho tot, començant per ell mateix. És el mite del No. I no volem mites. Prou de mite Artaud! Tots els mites han mort, si fem cas del mite Artaud.

A l'enclusa, Artaud dóna cops de mall amb unes tenalles penjades al coll, duu barba esbullada i cabells d'envellit; bé que ben musculat, el seu cos és magre. Allò que en veritat importa —com ens recorda Artaud— és el sentit de l'humor veritable. La fixació de l'escriptura en un estil, d'acord amb Artaud, indica la seva perdició a curt termini, ja que la tria d'un estil prova el gust que hom té per les facilitats d'aquest estil. Artaud desvarieja, profetitza contra el burgès predador, una mà de morter que Wittgenstein fa remuntar als presocràtics. Li ha entrat una brossa a l'ull dret; i l'esquerre projecta llum negra sobre el rosari de l'aurora, els resadors del qual, grotescament, són animals quadrúpedes.

Al manicomi, Artaud es fa afaitar pel mateix barber de tota la vida, que l'escolta amb reverència paterna i ensems filial. Mosca verda, Artaud, escatològic, converteix el monarca del cel en salivera poca-solta, en postulat de claror als bancals. Artaud vindria a dir que quan tot es desorganitza arriba la nostra hora, la fugida dels posseïts vers la possessió de la Terra, un espai lliure entre els segles, dins els quals els anys avançaran cap enrere, cap al canibalisme primigeni, i no hi haurà res per on agafar res, tot s'entendrà sense necessitat de mantenir-nos sempre dormint a fi d'executar el sabotatge sistemàtic contra la vigília.

Dels tarahumares, Artaud n'aprengué a provocar-se hecatombes íntimes fins al punt de somatitzar-les amb el tic de Salaam, o moviment espasmòdic en forma d'accessos semblants al gest de salutació.

Artaud desbarra i en el deliri que té assegut en una cadira davant la taula, escrivint, s'imposa de no aixecar-se fins que no li telefonin per demanar-li que vagi a una adreça on l'esperarà l'ànima col·lectiva, una massa psicològica que ja no farà teatre encara que continuarà essent cruel, un ésser provisional compost d'elements heterogenis fosos en una unitat, l'inconscient social, un ímpetu irresistible, alquímic al capdavant, com l'or espiritualitzat enmig de la revolta integral entre els planys de l'abisme del celobert.

Artaud crea un cos sense òrgans. Artaud és la negació de Déu per tal de negar la crítica. Les multituds i fenòmens naturals del Teatre de la Crueltat són destructives. Si els seus pares li posen un pont per passar un riu, Artaud desvia el riu.

Artaud palplantat davant el Bauhaus: aquells fòtils, aquells remenaments abstractes, aquella superioritat benestant, civilitzada, ens han vençut; el patetisme del Bauhaus és el de la descomposició més extrema. Quina és la cosa més perniciosa, més carca, de l'art al servei de la societat? El seu didactisme o pedagogisme? El civisme? El racionalisme? L'higienisme? L'eclecticisme? L'ansia d'eliminar contradiccions? L'utopisme burgès disfressat d'aspiracions petitburgeses, i a l'inrevés? La voluntat de divulgació? Que tot sigui entès? Per Artaud, tot és constitutivament imprecís.

Diu Artaud: cal afegir de tot a la raó a fi d'enfosquir-la, amb una finalitat nihilista. L'Antièdip de Deleuze-Guattari és una mena d'Anticrist esquizofrènic i artaunià. La poesia fonètica, les síl·labes en llibertat, la glossolàlia d'Artaud no poden ser convertides en gènere, ni poden sorgir d'un mètode, ni poden ser professionalitzades: aquest és llur únic interès, que no poden ser conreades.

Artaud no serveix de model per a res. Ben mirat, Artaud no es planteja res, actua. que vol dir que pensa. Deixà el surrealisme, entre altres raons, perquè era un *isme*.

Per Artaud, si Déu existís, seria l'únic pecador. Per ell, diríeu que l'únic Déu és el seu cos, i aquest ha pecat perquè és un cos imperfecte.

[Barcelona Review](#) 40 (febrer 2004)